

Кушнір М.П.

Безпека життєдіяльності людини як умова стійкого розвитку людської цивілізації

Стан безпеки життя і діяльності людини - це комплексна проблема, яка охоплює широкий спектр підпроблем: від виживання всього людства на нашій планеті в умовах глобальної екологічної кризи до захисту окремих людських популяцій та індивідів від дії несприятливих факторів навколишнього середовища й надзвичайних ситуацій.

Глобальна криза сучасної цивілізації пов'язана з економічною, екологічною, соціальною, психологічною та освітньою сферами.

З метою зменшення кризових явищ виникла нагальна потреба в ліквідації екологічної неграмотності в найближчі десятиріччя. Екологічні знання необхідні для розуміння біологічних процесів відновлення природних екосистем, обґрунтування раціонального природокористування і прогнозів можливих негативних екологічних змін. Дуже важливо усвідомити, що екологічна катастрофа за своїми масштабами і наслідками не менш небезпечна, ніж ядерна війна, але через екологічну недоосвіту вона не така очевидна широкому загалу суспільства. Людство, сягнувши надзвичайно високого рівня пізнання і розвитку, оволоділо величезним науково-технічним потенціалом і тим самим створило реальну загрозу для свого існування, так як ще не навчилася достатньою мірою обережно та раціонально ним користуватися. Швидка індустріалізація та урбанізація нашої планети, різке зростання її народонаселення, інтенсивна хімізація сільського господарства, посилення багатьох інших видів антропогенного тиску на природу порушили кругообіг речовин та енергетичні процеси в біосфері, пошкодили її регенераційні механізми, внаслідок чого почалося її прогресуюче руйнування. Це поставило під загрозу здоров'я і життя людей.

Врятувати біосферу можна лише шляхом докорінної зміни свідомості всієї світової спільноти, основ сучасної моралі та екологіч-

ної культури у ставленні людей до природи, тобто глобальної конверсії людського способу мислення та буття, радикальної перебудови господарської діяльності в більшості країн світу. Економічний розвиток не може зупинитись, але його зростання повинно вписуватись в рамки екологічних можливостей планети Земля. Людство здатне зробити розвиток стійким - забезпечити, щоб він задовольняв потреби сучасні і не піддавав ризику здатність прийдешніх поколінь задовольняти свої потреби. Активна участь кожної людини в піклуванні про довкілля і про самого себе є гарантом безпеки особи, суспільства і людства на шляху до збалансованого стійкого розвитку.

На сучасному етапі розвитку цивілізації ризик для здоров'я і життя є невід'ємним супутником окремої людини і суспільства в цілому: ризик виникнення аварій, катастроф, стихійних лих, небезпечних ситуацій на виробництві і в побуті. В міжлюдських стосунках безпека досягається гуманізацією соціально-культурного розвитку суспільства, розвитком демократичних форм управління, а не військовою силою. Отже, поза умовою стійкого розвитку, який сприяє безпеці людини, не можна досягти жодної з важливих цілей - миру, збереження довкілля, соціальної справедливості тощо.

Визначення безпеки як збалансованої взаємодії людини і навколишнього середовища стосується не тільки економічної, політичної чи військової сфер діяльності, але й індивідуального сприйняття і відчуття безпеки окремою людиною. Безпека власного існування, стабільність життєзабезпечення, впевненість у завтрашньому дні - життєва потреба буття кожної людини.

Термін "стійкий розвиток" відображає такий розвиток економіки і суспільства, згідно з яким вплив на природне середовище перебуває в межах господарської ємності ландшафту, який виключає незворотні зміни в навколишньому середовищі, і природна основа існування людини не руйнується. Стійкість живої системи - це її здатність завдяки внутрішнім механізмам захисту протистояти зовнішнім негативним впливам і здатність адаптуватися до них без істотних змін. Стабільність екосистем - це

закладена в їх генетичній програмі здатність протягом усього періоду існування реалізувати в мінливих умовах зовнішнього середовища свою життєву програму розвитку.

З метою збереження природного середовища і природного ресурсного потенціалу на зміну епохи беззастережного монополізму людини в природі має прийти інша філософія життя - екологічний світогляд, етика, мораль, культура, які повинні домінувати в ХХІ столітті. Як пише віце-президент АН вищої школи України професор М. Дробнокод: "Проблема стійкого екологічно безпечного розвитку - це передусім проблема індивідуальної та колективної свідомості, формування якої є прерогативою системи освіти. Лише висока культура в її екологічному розумінні уможливить збереження рівноваги особистостей у суспільстві і суспільства в природі" (2).

Важливим з погляду стійкого розвитку є визначення розумної достатньої межі задоволення власних потреб, тобто обмеження споживацьких інстинктів. Адже біосфера сьогодні вже неспроможна самовідновлюватися, саморегулюватися і самоочищуватися - вона дедалі активніше деградує. Сучасні технології стали потужним інструментом, за допомогою якого людина споживає значно більше, ніж природа може продукувати, а також викидає в довкілля таку кількість відходів, яку природа не в змозі знешкодити. Моделі виробництва і споживання, які склалися у світі, перестали відповідати умовам нормального співіснування людини і природи. Саме тому людство переживає надзвичайно критичний період свого розвитку - період зростання низки негативних наслідків: деградації природи, зростання бідності, голоду, поширення хвороб, деградації людської моралі, зростання злочинності, агресивності, розширення конфлікту між технологією і біосферою.

Погіршення стану більшості екосистем біосфери, значне зменшення біопродуктивності та біорізноманіття, катастрофічне виснаження ґрунтів і вичерпання мінеральних ресурсів поставило на порядок денний нагальну потребу переорієнтації характеру та напрямів майбутнього розвитку суспільства та оптимізації стосунків між людиною і природою.

Реалізація наукових розробок екологічно безпечного і стійкого розвитку залежатиме від компетентності і активності безпосередніх виконавців, всього суспільства в цілому і кожного громадянина зокрема.

Література:

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С. Основи екологічних знань: Підручник.- К.: Либідь, 1995.- С. 36-39, 223-230.
2. Дробнокод Н. Пріоритети стійкого екологічно безпечного розвитку // Освіта, 1997.- № 72-73.- 22-29 жовтня.
3. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник.- К.: Заповіт, 1996.- С 320-323.
4. Кушнір М. Вплив морально-етичного виховання на характер взаємодії природи і суспільства // Питання соціоекології: Матеріали Першої всеукраїнської конф. "Теоретичні та прикладні аспекти соціоекології"/ За ред. Г.О.Бачинського.- Львів, ВНТЛ, 1996.- Т.1.- С. 104-105.
5. Хижняк М.І., Нагорна А.Н. Здоров'я людини та екологія.- К.: Здоров'я, 1995.- С. 147-176.
6. Царик Л.П. та ін. Проблеми екології рідного краю: Навч. матеріали.- Тернопіль, 1993.- С. 6-10.
7. Шевчук Л.Т. Основи медичної географії: Текст лекцій.- Львів, 1997.- С. 105-110.